

Leons Paegle

ĀZIS UN MASKAS

VIENCĒLIENS BĒRNIEM

PERSONAS:

Māte.
Kārlis, dēls.
Fricis }
Ludis } mājinieku bērni.
Uģis }
Vilnis, ciema zēns.
Rita, Kārļa māsa.
Vija }
Lija } Ritas draudzenes.
Svešā meitene.
Lācis }
Azis }
Suns } maskas.
Kaķis }
Svētelis }

SKATUVE

Paliela istaba. Labajā pusē durvis uz āru, kreisajā — uz virtuvi. Pie dibena sienas galds un liels atzveltnes krēsls. Uz galda trauks ar zirņiem un no papes pagatavots, ar zelta papīru aplīmēts gailis. Istabas stūrī plata, zema, uz mutes apgāzta kaste un slotā. Otrā stūrī krāsns, un pie tās daži malkas gabali. Pie sienas karājas sīpolu vītne un mušu sitamais ar koka kātu un gumijas sitni. Pārējā istabas iekārta parastā, raugoties pēc vietas, kur notiek izrāde. Novembra vakars. Uz galda deg lampa. Istabā sapulcējušies bērni.

PIRMAIS SKATS

Māte, Kārlis, Vilnis, Fricis, Ludis, Uģis, Rita, Vija, Lija.

Māte apģērbusies uz iešanu, pie durvīm.

Nu, es eju, bērni. Varat palikt visi kopā un spēlēties, kamēr pārnāku. Esiet godīgi. Tu, Kārli, vecāks un gudrāks. Pieraugi mazākos.

Kārlis.

Gan, gan, mamma. Par to nebēdā!

Rita.

Bet kas Kārli pašu pieraudzīs?

Māte smejas.

Lai pierauga Vilnis! Uz redzēšanos! Projām.

Bērni.

Uz redzēšanos! Uz redzēšanos!

OTRAIS SKATS

Tie paši bez mātes.

Kārlis.

Ko domā! Vilnis! Jāsmejas! Es tagad še esmu kungs un pavēlnieks. Sapurinieties!

Rita.

Iesim rotaļās!

Bērni.

Jā, jā, iesim!

Rita.

Kādu rotaļu?

Vija.

Kur tad tu nu biji, āzīti manu!

Rita.

Jā, ko? Stājieties rindā! Tu, Kārli, būsi āzītis. Stājies.

Kārlis.

Ko vēl ne! Es šiem būšu āzis! Es esmu kungs. Ja jūs āzi saucat par kungu, tad es ar mieru.

Vija.

Nu, sauksim par kungu?

Bērni.

Nu labi! Āzis būs kungs! *Saķeras rokās un iet pret Kārli dziedādami.*

Kur tad tu nu biji,

Kundziņu manu?

Atkāpjas, to pašu atkārtodami.

Kārlis *tāpat.*

Sudmalāsi, sudmalāsi,

Ļautiņi man'!

Bērni.

Ko tad tu tur dariji,

Kundziņu manu?

Kārlis.

Miltus malu, miltus malu,

Ļautiņi man'!

Bērni.

Ko tad tu tur ēdi,

Kundziņu manu?

Kārlis.

Saldu medu, saldu medu,

Ļautiņi man'!

Bērnī.

Ko tad tu tur dzēri,
Kundziņu manu?

Kārlis.

Alu, vīnu, alu, vīnu,
Ļautiņi man'!

Bērnī sačukstas.

Vai tad tev tur' kūla,
Āzīti manu?

Kārlis.

Ne es āzis, ne mani kūla. Es vairs nepiedalos. Lai
nāk Vilnis!

Vilnis.

Tavā vietā par āzi?!

Kārlis.

Ja ne, tad beigas! Kas tā par rotaļu, kur kungu par
āzi pataisa! Es labāk gribu no kunga par karali. Spē-
lēsim karali! Es būšu karalis, jūs, — pavalstnieki. Te
būs tronis. *Pavelk apgāzto kasti pie galda, uzliek
uz tās atzveltnes krēslu un nosēžas tanī.*

Vilnis.

Ei salmu karali! Kāp nost! Mums karaļa nevajag.
Še ir republika!

Kārlis.

Kas par republiku! Te ir mans dzīvoklis. Mamma
man uzdeva pār jums valdīt. Bet, kas valda, tas ir
karalis.

Vilnis.

Brīvā zemē nav karaļa. Tur tauta valda.

Kārlis *klusī.*

Ja tu atzīsi mani par karali, es iecelšu tevi par mi-
nistru.

Vilnis *skaļi.*

Es negribu. Skolotājs teica, ka ministrs nozīmē
kalpu.

Kārlis.

Ja ne, tad tu būsi mans ienaidnieks.

Fricis,

Kārli, ko tik daudz ar viņu runāt. Iecel mani par ministru, un tu būsi karalis.

Kārlis.

Tā lieta iet. Esi mans ministrs!

Fricis.

Lai dzīvo karalis Kārlis! Nost ar viņa pretiniekiem!

Vilnis.

Nost karaļus!

Kārlis.

Vilni, es tevi varu izsludināt par karaļa un valsts ienaidnieku. Es varu tevi izraidīt no savas zemes.

Vilnis.

Tu to nevari. Tava mamma man uzdeva tevi uzraudzīt.

Kārlis.

Ko? Es nevaru tevi padzīt no sava dzīvokļa? To mēs redzēsim.

Rita.

Kārli, rimsties! Nedusmo, Vilni.

Kārlis.

Muti ciet, kad karalis runā! Pavalstniek Vilni, tu esi dumpinieks. Divdesmitčetrus sekunžu laikā atstāj manu valsti!

Vilnis.

Tad es tev pieteicu karu! Iekarošu tavu valsti. Kas nāks līdz?

Kārlis.

Ne no vietas! Te ir mana istaba!

Bērni *neziņā skatās cits uz citu.*

Vilnis.

Neviens nedrīkst? Labi, tad es atradīšu drošākus biedrus. *Prom pa labi.*

TREŠAIS SKATS

Tie paši bez Viļņa.

Kārlis.

Nu tas dumpinieks ir projām. Tagad varu valdīt.
Ministr Frici, noslēdz vārtus.

Fricis.

Labs ir. *Noslēdz durvis.*

Vija.

Es domāju, ka tu būsi pārāk bargs karalis. Labāk lai
mūsu karalis ir Rita.

Lija.

Jā, jā, es arī gribu Ritu!

Kārlis.

Kur tas dzirdēts, ka sieviete ir karalis! Frici, vai
ne?

Fricis.

Nu, ka ne. Valda tikai vīrieši. Sievietēm jāklausa.

Kārlis.

Nu redz. Mans papa arī tā saka. Es tā kā tā pa-
lieku par karali.

Vija.

Bet tev nav kroņa!

Kārlis *skatās apkārt, ierauga pie sienas sīpolu vītņi.*

Lūk, kronis! Ministr, kronē mani!

Fricis.

Labs ir, jūsu augstība! *Paņem sīpolu vītņi un uzliek
Kārlim galvā.*

Meitenes *smejas.*

Ha, ha, ha, tas tik ir kronis!

Kārlis.

Nu redz, vai es neizskatos pēc karaļa? Bet karalim
ir arī scepteris. Kur mans scepteris?

Vija, *vēl arvienu smiedamās.*

Še! Izrauj slotai kātu un sniedz Kārlim.

Kārlis.

Aha! *Apķeras*. Ar to varēs savaldīt dumpīgos pavalstniekus. *Atgāžas krēslā*. Tagad es valdu. Bet kur tad mans karaspēks? Ministr, kur mans karaspēks?

Fricis.

Karaliskā augstība, iec mobilizēt Ludi un Uģi.

Kārlis.

Pareizi! Ludi, Uģi, es jūs mobilizēju.

Ludis.

Tikai nekliedz un nelamājies!

Uģis.

Un nesit!

Kārlis.

Karalim ir brīv kliegt, spārdīties un sist. Karalis var likt nocirst galvu — vai nošaut. Bet viņš var arī dot zelta krustu un iecelt par ministru. *Pauze*. Bet jūsu pienākums ir — tikai karot.

Ludis.

Man nav šautenes!

Uģis.

Man nav lielgabala!

Kārlis.

Ministr, mobilizētiem kareivjiem nav ieroču!

Fricis.

Ekur laba šautene! *Dod Ludim mušu sitamo*. Un te būs lielgabals. *Atnes Uģim apaļu malkas gabalu*.

Ludis un Uģis.

Labs ir! *Apbruņojas*.

Kārlis.

Karaspēks ir apbruņots. Pavēlu tautai turēt muti un izpildīt pavēles.

Rita.

Es negribu klusēt. Tā nav nekāda rotaļa, kad tu viens vari runāt, bet citi ne.

Vija un Lija.

Mēs arī negribam turēt muti. Mēs gribam runāt un dziedāt. Mums karaļa rotaļa ir garlaicīga. *Saiet ap Ritu.*

Kārlis.

Kā jūs driksat karalim pretim runāt! Es aizliedzu savā valstī visas sapulces. Kareivji, izklīdiniet pūli!

Ludis un Uģis *nosēdina meitenes, kuras pretojas, katru savā stūrī.*

Fricis.

Bet ko nu darīsim?

Kārlis *rāda uz virtuvi.*

Tur cietumā ir divi dumpinieki. Tu zini, Ņuris un Muris. Tas viens man saskrāpēja roku. Tas otrs mani izsmēja, rādīdams zobus. Ludi, atved Ņuri, bet tu, Uģi — Muri.

Ludis un Uģis.

Labs ir, karaliskā augstība! *Ieiet virtuvē.*

Uģis *skrien atpakaļ.*

Kārli, Muris nenāk un atkal rāda zobus!

Ludis *arī atpakaļ.*

Es nevaru dabūt rokā. Viņš ielīdis krāsni!

Kārlis.

Tad nekā nevar darīt. Taisīsim aizmugurisku spriedumu. Ministr, kādu sodu piespriet bēglim Ņurim?

Fricis.

Aizkurt krāsni un izsvilināt!

Rita *nolec no krēsla.*

Tas ir mans Ņuris! Es neļaušu, es neļaušu! Pateikšu mammai!

Kārlis.

Rita, tu pretojies karaļa pavēlēm. Es tevi sodīšu! *Paņem no galda sauju zirņu un iesviež kaktā. Lasi zirņus no pelniem!*

Rita.

Par Pelnrušķīti es nebūšu! Neparko ne!

Kārlis.

Ne? Kareivji, iemest pagrabā! *Rāda uz virtuvi.*

Rita.

Es pateikšu mammai! Papam arī pastāstīšu! Nevienam nav brīv manis aizskart!

Kārlis.

Pagrabā viņu, pagrabā!

Ludis un Uģis saskatās un vilcinās.

Kārlis.

Dabūsiet ar scepteri! *Paceļ slotas kātu. Šinī brīdī pie durvīm klauvē.*

Rita.

Tā ir mamma! Nu karalim beigas! *Visas meitenes metas pie durvīm un taisās tās atslēgt.*

Kārlis.

Kas tur laužas iekšā! Pie ieročiem! *Durvis atveras. Parādās lielā lakatā ietinusies meitene.*

CETURTAIS SKATS

Tie paši. Svešā meitene.

Fricis.

Nelaidiet! Kur tu lien, ubadze!

Svešā meitene.

Es gribu pie karaļa!

Kārlis *paceļ roku.*

Laidiet!

Svešā meitene *dziļi klanās.*

Kārlis.

Lai viņa nosēžas te. *Rāda uz kasti pie savām kājām.*

Svešā meitene *nometas uz vienu celi, lūdzoši.*

Augstais karali! Es nāku no Navnekur zemes. Mana mazā māsiņa ir ļoti slima. Baltais tētiņš teica, ka viņa kļūšot vesela, ja dabūšot zelta gailīti, kas tavā valstī. Lūk, tur viņš ir! Atdod man viņu.

Fricis.

Tādai ubadzei!

Svešā meitene.

Es ceru, ka karalis būs žēlīgs.

Kārlis.

Zelta gailītis man pašam vajadzīgs. Še tev viens sīpols. Mamma saka, ka sīpoli slimiem derīgi.

Svešā meitene.

No sīpoliem tikai asaras birst.

Kārlis.

Tu atraidi karaļa dāvanu?

Fricis.

Paskat, ubadze apvaino karali!

Svešā meitene.

Es pazemīgi lūdzu.

Kārlis uzklie dz.

Vai ņemsi sīpolu?

Svešā meitene ņem gailīti.

Fricis stājas priekšā.

Ubadze! Zagle! Pie svešas mantas ķeras!

Kārlis kareivjiem.

Grābiet viņu un iemetiet pagrabā pie citiem! Rāda uz virtuvi.

Rita.

Karali, es lūdzu par viņu. Neliec to mest pagrabā. Piespried tai vieglāku sodu.

Kārlis.

Es to apžēloju ar izraidīšanu! Pamāj kareivjiem.

Rita.

Pagaid'! Es tev kaut ko iedošu. Paņem no atvilktnes ābolu un dod svešajai meitenei. Tas slimajai māsiņai.

Kārlis.

Rita, mamma bārsies, ka tu ābolus izdāvā!

Fricis.

Laukā! *Grūž meiteni laukā.*

Svešā meitene.

Cik karaļi nežēlīgi! *Projām.*

PIEKTAIS SKATS

Tie paši bez Svešās meitenes.

Kārlis.

Kas tā tāda bija? No kādām mājām? Vai kāds nezina?

Vija.

Tā bija Viļņa māsa. No laukiem iebrukusi.

Kārlis.

Paskat, kāda! *Pauze.*

Fricis.

Vai zini, es tev esmu tik daudz palīdzējis, ka tu varētu mani iecelt par otru karaļi. Un tev taču ir kastīte bonbongu. Tu vari dot man pusi.

Kārlis.

Paskat, ko izgudrojis! Nu labi, par feldmaršalu es tevi varu iecelt. Tu būsi mans Suvorovs.

Fricis.

Bet bonbongas?

Kārlis.

Nu, tad jau viena būs jādod.

Fricis.

Vienu? Tad es atsakos no visiem amatiem! Arī par karaļi es tevi vairs neatzīstu.

Kārlis.

Ak tā! Kareivji, sviediet to dumpinieku pagrabā!

Fricis.

Nāciet tikai klāt! *Vēzē ar dūri.*

Kārlis.

Nebaidieties! Grābiet ciet!

Ludis un Uģis.
Viņš ir stiprs!

Kārlis.
Zaķa pastalas! Tad man pašam vajadzēs pārmācīt savu ministru. Nolec no krēsla un ķeras Fricim krūtīs. Abi sāk cīkstēties.

Meitenes.
Saturies, Frici! Pie durvīm atkal klauvē. Zēni atlaiž viens otru un paliek stāvam.

Rita.
Nu gan būs mamma! Iet un atver durvis. Ienāk maskas: Lācis, Āzis, Suns, Kaķis un Svētelis. Pēdējais paliek stāvam pie durvīm.

SESTAIS SKATS

Tie paši. Lācis, Āzis, Suns, Kaķis, Svētelis.

Meitenes.
Ai, ai! Kas tie? Kas tie? Atkāpjas un saskrien pulciņā pie otrām durvīm.

Kārlis.
Kas tie par tādiem ķēmiem?

Fricis.
Tagad taču ir Mārtiņvakars! Maskas klusēdamas nāk uz priekšu. Zēni pamazām kāpjas atpakaļ līdz pašam galdam. Lācis nostājas Kārlim iepretim. Viņam abās pusēs pārējās maskas. Svētelis stāv pie durvīm. Brīdi klusums.

Lācis.
Urr, urr, urr,
Visi zvēri šurr!

Suns.
Vau, vau, vau,
vai šē karal's nav?

Kaķis.

Ņau, ņau, ņau,
Tepat ir, rau, rau!

Āzis.

Buku, buku, buks,
Mums viņš neizmuks!

Kārlis.

Frici, ko viņi uzbāžas?

Fricis.

Vai tu nesaproti, ka viņi spēlē?

Lācis.

Mēs šurpu nākam, urr, urr, urr,
No zemes, ko sauc Navnekur,
Lai spēlētos ar karaļiem
Un jokotos ar ministriem.
Laiks izbeigt veco rotaļu.
Mēs sāksim jaunu, labāku,
Kur visiem līdzī darbība,
Tā sauksies «Karaļgāšana».

Kārlis.

Es domāju, ka karalim vēl ir karaspēks! Ludi, Uģi,
pie ieročiem!

Ludis spēlē bailes.

Man bailes! Nosviež mušu sitamo un aizskrien pie
meitenēm.

Uģis.

Es padodos! Ar visu lielgabalu!

Kārlis klusi uz Frici.

Ko nu mēs darīsim? Nez', vai nevajadzēs bēgt...

Fricis tūliņ dodas uz durvīm un grib tikt laukā.

Svētelis ar knābi pretim.

Pag', pag', pag'!

Pagaid' vien tepat!

Fricis.

Var jau pagaidīt. Paliek pie durvīm.

Lācis. Ei, vidū stājieties, urr, urr!
Par karaļiem šeit tiesu tur!

Āzis. Ņemšu karali uz rāgiem!

Suns. Es tam likšu sajukt zobus!

Kaķis. Es to glaudīšu ar nāgiem!

Svētelis. Kniebšu karaļbiksēs robus!

Lācis. Sodi nebūs vis par smāgiem!

Fricis klusi.
Kārli, padosimies!

Kārlis. Man kauns. Ko sacīs krodzinieku Zanders?

Maskas. Vau, vau! Ņau, ņau! Mek, mē! Pak, pak! Grib Kārli
ķert un knaibīt.

Uģis. Karal, še lielgabals! Šauj nu pats!

Kārlis. Es... es... Tāds jau karalis ir. Bet, ja jāpadodas, es
padodos.

Lācis uz zvēriem. Ja padodas, kāds noteikums
Tad viņam uzliekams no mums?

Suns. Lai atzīstas, kur vainīgs, vau!

Kaķis. Vai maskām pāri darīj's, ņau!

Kārlis. Kad jāatzīstas, jāatzīstas...

Fricis piepeši metas uz durvīm, izskrien pa tām, pabāž galvu atpakaļ un rāda Kārlim garu degunu.

Bē, karali!

Svētelis.

Pak, pak! Ķer viņu.

Fricis.

Bē! Parāda visiem garu degunu un nozūd.

Kārlis.

Projām ir... Bet es... Ko tad es lai atzīstos?

Āzis klusēdams noņem masku. Parādās Vilnis.

Lācis.

Lai izpildīts tiek pienākums!

Kārlis.

Spēlēsim «kur tad tu nu biji, āzīti manu!» Es būšu par āzi!

Bē rni saskrien tam apkārt.

Āzi, uzliec ragus!

Vilnis.

Še ragi! Dod Kārlim Āža masku, kas to uzliek.

Visi iet rotaļā.

*Kur tad tu nu biji,
Āzīti manu?*

Atkārto divas reizes.

Priekšgars.